

איטמי מחלב – דבשלתא ממגע שנגע צה לא מיטמא צנה, שהיא שנגעה צטמא מת הויא ראשונה, ואין אדם וכלים מטמאין אלא מאז הטומאה. אלא ממלצ איטמי, דהאזכיל כחזי פרס אוכלין טמאין נפסל גופו! וכי תימא לא איתכשר – האי חלב, ולא טמא הוא. דחלב אין צו תורת משקה, דמשקה הניא לאוכל – כאוכל דמי, נמסכת שנת צפרק "מזית ששצרה" (קמ"ג, ב), הלכך צעי הכשר.

הא איתכשר בטיפה המלוכלכת על פי הדר – כלומר, נטפה שפי הדר מלוכלך בו, דהיא ודאי מכשר לשאר החלב היוצא דרך שם, דהא לא קיימא לאכילת מינוק. שינק בתקיפה אחת – צנח. לפומיה דינוקא דמלא חלב – הלכך אי אפשר שלא תהא טיפה מלוכלכת על הדר. ועוד – חלב לא תורת אוכל [או משקה] איס ליה, דאחד ממעייני האשה הוא כרוקה וכמימי רגליה, דאמרינן לקמן דמטמאין טומאה תמורה צל שווא, שהוא כאחד מאנציה. בין לרצון – של מינוק, בין שלא לרצון – שאינו רוצה להניק. וקמיא מטמא, ואי הוה ליה תורת אוכל – אמאי מטמא שלא לרצון? הא לא איתכשר הכשר מעילא, דדומיא ד"כי יתן" צעינן, דניחא ליה! גליון: אמר רבא שחי משנות צדכר כו' – כלומר, רואין אנו שפעמים אין מינוק יונק צנח, ומניח טיפה מלוכלכת על פי הדר. ועוד מקום חלב מעיין הוא – והרי הוא כאחד מאנציה, וטמא צלל הכשר, כרוקה! שלא לרצון – מאי היא – דלא ניחא ליה למינוק. הרי לא יתכשר החלב בטיפה המלוכלכת על פי הדר, דשלא לרצון המינוק ינחא, דדומיא ד"כי יתן" צעינן. וקמיא מיטמא אף על גב דלא הוכשר, אלמא מעיין הוא, ואמאי צנח טהור? אלא אמר רבא כו' – אלא חלב חלב לאו מקום מעיין הוא, וצריך הכשר. אבל לא ניחא ליה – טהור, דהא לא איתכשר, ומסתמא יכול לתרוי לה צנח לרצון, עד כאן הגליון. כשיעור – רביעי. ואם אוכל הוא – חזי פרס. ספק לא ינק כשיעור וטהור, דהאי חלב, אף על גב דמעין הוא – לא מטמא צלל שווא, דהא היא גופה לא מטמא צנגע, דראשונה היא, הלכך אין לחלצה אלא טומאת שאר משקין. האשה שנטף חלבה כו' – כשהיא נדה ואי מעיין הוא – הא מיטמא צלל שהוא כאחד מאנציה, והכשר למה ליה? וכי תימא כו' והתניא – צהדיא דלאו מעיין הוא. ליחה סרוחה – *קייטור"א צנעו.

תוספות

כיון דינק לה מחלב איטמי ליה מחלב כו' – הא איתכשרת בטיפה מלוכלכת על פי הדר, שאותה טיפה אין סופה שיניקה התינוק, והוא משקה. ואם תאמר: והא אמר פרק "כחל שעה" (פסחים לג, ב): מצי סחט לה בצר שיעוריה, ופירש הרב רבינו יצחק לענין הכשר, דפחות מכשיעור לא מקבל הכשר. והכא בפה התינוק אין חלב כביצה! ויש לומר: דמדברנן לא בעי כביצה, והתם היינו דאורייתא.

בנה אמאי טהור – כיון דינק מחלב – איטמי ליה מחלב, ונפסל גופו מטומאת גוייה. **אמר** רבא שתי תשובות בדבר כו' ועוד מקום חלב מעיין הוא – וכיון שמעיין הוא ומטמא כרוקה – אין הדר שמשום שמיחד לתינוק ליהוי אוכל וגיטל שם משקה מיניה, דאתי למימר דאינו מעיין ואינו מטמא בזבה כרוקה. ואם כן למה צריך הכשר? והשתא טעי רבא וסבר, דכיון שהוא מעוגל ויוצא כרוק חשיב מעיין, אף על גב דאינו חוזר ונבלע. ומנלן לרבא דמעיין הוא? דתנא: חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון – דאם כן משקה הוא מן התורה, ומעיין הוי כזבה. דאי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא כי אם לרצון כמו חלב הבהמה. ואף על גב דחמור מחלב הבהמה לענין דס נגפתה, כדאינא בסיפא דהיא משנה, מכל מקום אי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא שלא לרצון. שיטת הרב רבינו יצחק. אבל רש"י פירש: מקום חלב מעיין הוא – ולא תורת אוכל אית ליה, דאחד ממעייני אשה הוא כרוקה ומימי רגליה, דאמר לקמן דמטמאין טומאה חמורה בכל שהוא כמו אחד מאבריה. וקשה: שהרי הכא מיירי בטמא מת ואין לו מעיינות! ותו, מאי קאמר כאחד מאבריה? והלא נדה עצמה אינה מטמאה לאבריה! ותו, דרוקה ומימי רגליה צריכי קרא, ולא אתו מהאי סברא! לכן נראה כמו שפירשתי.

תוספות ישנים

ועוד מקום חלב מעיין הוא – מכאן דמשקין שיש תורת מעיין עליהם מכשירין אפילו שלא לרצון, ואפילו באין מאדם טהור. דהא בחלב אשה טהורה מיירי מתניתין, דומיא דחלב בהמה, דבטמאה מאי איריא שיש עליו תורת מעיין? כל משקין טמאין מכשירין, כדתנן בטהרות. וטעמא, מתוך שטמא שלא לרצון – מכשירין נמי שלא לרצון. מיהו נראה, דוקא טמאין הבאין מגוף, אבל משקין שנטמאו בשרץ – דינן כמשקין טהורין.

ד ועוד קתני [שונה] התנא בברייתא: התיירו לאשה שנטמאה במגע טמא מת להניק את בנה, ובנה טהור, ורשאים להאכילו תרומה. ושואלים: אמאי [מדוע] יהיה טהור? כיון שיינק חלב איטמי ליה [נטמא לו] מן החלב! וכי תימא [ואם תאמר] שחלב זה, שהוא מאכל התינוק, לא איתכשר [הוכשר לקבל טומאה]. ואין אוכל מקבל טומאה אלא אם הוכשר במשקה – הלוא נתכשר בטיפה מלוכלכת שנסארת על פי הדר, שאינה מיועדת למאכל התינוק, אלא דין משקה יש לה, והיא מכשירה את החלב שיוצא לאחר מכן לקבל טומאה! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: מדובר שינק בתקיפה (במשיכה) אחת, ולא הניח טיפה מלוכלכת על פי הדר, שתכשיר את החלב היוצא לאחר מכן. אמר רבא, שתי תשובות בדבר לדחות הסבר זה: חדא [אחת], דקחזינא לפומיה דינוקא [שרואים אנו את פי התינוק] שהוא מלא חלב, ולכן לא יכול להיות שינק בלא שתיוותר טיפה על הדר; ועוד, גם אם לא נשארה טיפה על פי הדר, אין החלב צריך הכשר כאוכל כדי ליטמא ולטמא, שהרי מקום החלב באשה מעיין הוא, והחלב נחשב כחלב מגוף האשה, וטמא כמוה, ואין לו דין רגיל של אוכל או משקה. דקתני [שכך הוא שונה] במשנה: חלב אשה מטמא (מכשיר אוכל לקבלת טומאה) בין שיצא לרצון האשה או התינוק, ובין שיצא שלא לרצון, ואילו חלב בהמה אינה מטמא אלא לרצון! – מאי לאו [האם אין הכוונה] "שלא נח לו"ן, שאינו רוצה בחלב? וקתני [והוא נח לו"ן], שהיא רוצה בחלב? וקתני [והוא מוכשר לקבל טומאה] אלא במשקה שיצא לרצון! אלא מכאן שאין דין החלב כדין

אוכל ומשקה רגיל, ואינו צריך הכשר כדי ליטמא ולטמא, ואם כן חוזרת השאלה: מדוע התינוק טהור? והרי אכל דבר טמא! אלא אמר רבא: היינו טעמא [זה הטעם] שבנה טהור – מפני שספק ינק כשיעור הראוי לפוסלו לאכילת תרומה, וספק לא ינק כשיעור, ואם תמצא לומר שודאי ינק, מכל מקום ספק ינקו את החלב בתוך כדי אכילת פרס, ספק ינקו ביותר מכדי אכילת פרס, ואז אינו פוסל. ושואלים: ולרבא, האם מקום חלב מעיין הוא ולא צריך הכשר? והתנן [והרי שנינו במשנה]: האשה שהיא נדה שנטף חלב מדדיה ונפל החלב לאויר תנור – התנור טמא. וקשיא לן [והיה קשה לנו]: במאי איתכשר [במה הוכשר] חלב זה כדי שייטמא ויטמא? ואמר רבי יוחנן: בטיפה מלוכלכת על פי הדר. הרי שר' יוחנן סבור שהחלב צריך הכשר! וכי תימא [ואם תאמר], רבא לא סבר לה [אינו סבור] כדעת ר' יוחנן, ואמורא רשאי לחלוק על אמורא אחר, והתניא [והרי שניה ברייתא]: נמצאת אתה אומר, תשעה משקין בזוב, כלומר, לגבי הזב: הזיעה, וליחה סרוחה, וריעי (צואה נוזלית) – הרי הם טהורין מכולם, שאינם מטמאים, ואינם מכשירים לקבל טומאה. דמעת עינו של הזב, וכן דם מגפתו (היוצא מפצעו),

אוכל ומשקה רגיל, ואינו צריך הכשר כדי ליטמא ולטמא, ואם כן חוזרת השאלה: מדוע התינוק טהור? והרי אכל דבר טמא! אלא אמר רבא: היינו טעמא [זה הטעם] שבנה טהור – מפני שספק ינק כשיעור הראוי לפוסלו לאכילת תרומה, וספק לא ינק כשיעור, ואם תמצא לומר שודאי ינק, מכל מקום ספק ינקו את החלב בתוך כדי אכילת פרס, ספק ינקו ביותר מכדי אכילת פרס, ואז אינו פוסל. ושואלים: ולרבא, האם מקום חלב מעיין הוא ולא צריך הכשר? והתנן [והרי שנינו במשנה]: האשה שהיא נדה שנטף חלב מדדיה ונפל החלב לאויר תנור – התנור טמא. וקשיא לן [והיה קשה לנו]: במאי איתכשר [במה הוכשר] חלב זה כדי שייטמא ויטמא? ואמר רבי יוחנן: בטיפה מלוכלכת על פי הדר. הרי שר' יוחנן סבור שהחלב צריך הכשר! וכי תימא [ואם תאמר], רבא לא סבר לה [אינו סבור] כדעת ר' יוחנן, ואמורא רשאי לחלוק על אמורא אחר, והתניא [והרי שניה ברייתא]: נמצאת אתה אומר, תשעה משקין בזוב, כלומר, לגבי הזב: הזיעה, וליחה סרוחה, וריעי (צואה נוזלית) – הרי הם טהורין מכולם, שאינם מטמאים, ואינם מכשירים לקבל טומאה. דמעת עינו של הזב, וכן דם מגפתו (היוצא מפצעו),

אין הדר שמשום שמיחד לתינוק ליהוי אוכל וגיטל שם משקה מיניה, דאתי למימר דאינו מעיין ואינו מטמא בזבה כרוקה. ואם כן למה צריך הכשר? והשתא טעי רבא וסבר, דכיון שהוא מעוגל ויוצא כרוק חשיב מעיין, אף על גב דאינו חוזר ונבלע. ומנלן לרבא דמעיין הוא? דתנא: חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון – דאם כן משקה הוא מן התורה, ומעיין הוי כזבה. דאי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא כי אם לרצון כמו חלב הבהמה. ואף על גב דחמור מחלב הבהמה לענין דס נגפתה, כדאינא בסיפא דהיא משנה, מכל מקום אי לאו מעיין הוא – לא הוה מטמא שלא לרצון. שיטת הרב רבינו יצחק. אבל רש"י פירש: מקום חלב מעיין הוא – ולא תורת אוכל אית ליה, דאחד ממעייני אשה הוא כרוקה ומימי רגליה, דאמר לקמן דמטמאין טומאה חמורה בכל שהוא כמו אחד מאבריה. וקשה: שהרי הכא מיירי בטמא מת ואין לו מעיינות! ותו, מאי קאמר כאחד מאבריה? והלא נדה עצמה אינה מטמאה לאבריה! ותו, דרוקה ומימי רגליה צריכי קרא, ולא אתו מהאי סברא! לכן נראה כמו שפירשתי.

תוספות ישנים

ועוד מקום חלב מעיין הוא – מכאן דמשקין שיש תורת מעיין עליהם מכשירין אפילו שלא לרצון, ואפילו באין מאדם טהור. דהא בחלב אשה טהורה מיירי מתניתין, דומיא דחלב בהמה, דבטמאה מאי איריא שיש עליו תורת מעיין? כל משקין טמאין מכשירין, כדתנן בטהרות. וטעמא, מתוך שטמא שלא לרצון – מכשירין נמי שלא לרצון. מיהו נראה, דוקא טמאין הבאין מגוף, אבל משקין שנטמאו בשרץ – דינן כמשקין טהורין.

וקשיא לן במאי איתכשר התקשו ראשונים: אם אנו מניחים שהחלב נחשב אוכל, ולכן הוא צריך הכשר כדי לטמא. כיצד יטמא את התנור? והלא רק משקים טמאים כלים, ולא אוכלים! ויש שפירשו כי אכן ניתן היה להקשות קושיה זאת. אלא שהסברו של ר' יוחנן משיב גם לכך, שאף שהחלב עצמו נחשב אוכל, מכל מקום הטיפה המלוכלכת על פי הדר נחשבת משקה, והיא מעורבת בו, וכך נטמא התנור (תוס' בש"מ). ואילו רבינו גרשום פירש כי אין מדובר כאן על טומאה של התנור עצמו, אלא של האוכל המצוי בו, שהחלב היוצא מן הנדה הוא ראשון לטומאה (שדין משקה היוצא מן הטמא כדין משקה שנגע בו), ואוכל ראשון מטמא אוכל אחר, ובתנאי שהוכשר.

אורה ההלכה התיירו למגע טמא מת להניק את בנה ובנה טהור – אשה שהיא ראשון לטומאה ומניקה את בנה – הריהו טהור ולא גורו עליו חכמים טומאה. שאפילו תאמר שינק רביעית – אפשר שיש מתחילת ניקתו ועד סופה יותר מכדי אכילת פרס, שהרי אינו יונק בבת אחת. כברייתא, וכהסברו של רבא. שאף שלבני הגדרת החלב כמעין נדחו דבריו, הסברו לברייתא עומד בעינו. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"ח ה"ב).

חלב אשה... בהמה חלב בהמה וחיה משקה או מכשיר, מפני שהוא ראוי לתינוק. כמשנה, וכמסקנת הגמרא בעמוד הבא, ש"שלא לרצון" הוא בסתמא. אבל אם אין גילה דעתו שאינו רוצה – אינו נחשב משקה (ריי קורקוס). (רמב"ם שם הלכות טומאת אוכלין פ"י ה"ד).

האשה שנטף וכו' כל סוגי המשקים והליחות היוצאות מן הטמאים – טמאים ומטמאים לרצון ושלא לרצון. ולכן אשה נידה או זבה שנטף חלב מדדיה לאויר תנור – נטמא התנור וכל מה שבתוכו. (רמב"ם שם ה"ה).

תשעה משקין בזוב תשעת המשקים היוצאים מן הזב, אין דינם שווה לענין טומאה. ששלושה מהם דינם כאב הטומאה ומטמאים אדם וכלים. והם: רוק, מי רגליו ושכבת ריעו. ושלושה אחרים דינם כוולד הטומאה ומטמאים כלים מדברי סופרים. והם: דמעותיו, דמו וחלב אשה, ושלושה אחרים טהורים. והם: זיעתו, ליחה היוצאת ממנו, והרעי. כברייתא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טמאי משכב ומשכב פ"א ה"ז).

מסורת הש"ס
ג. משנה מכשירין פ"ו מ"ח. שבת קמ"ג.
ד. כלים פ"ח מ"יא.
ה. שבת קמ"ב (ע"יש).
ו. נדה נ"ב. תוי"כ ויקרא ט"ו, ב. וראה משנה מכשירין פ"ו מ"ז. תוספתא זבים פ"ה ב. ילק"ש תורה תקסז. ילק"ש נ"ד מה.

גרסות

נתכשר בטיפה מלוכלכת בחלק מכתה"י: **איתכשר בטיפה מלוכלכת.**

בתקיפה אחת כן הוא בכל כתה"י, ובדפוסים החדשים הגיהו: **שינק בתקיפה אחת.**

דקתני חלב אשה ברוב כתה"י: **ד[הא] תנו חלב אשה.**

מטמא בין לרצון בכתי"מ: **ניטמא בין ברצון** וברבינו גרשום: **מיטמא בין לרצון.**

מאי לאו שלא לרצון בכתה"י ובש"מ: **שלא לרצון מאי היא.**

אמר רבא היינו טעמא בכתי"מ ועוד: **אמר רבא הכא היינו טעמא.**

שנטף חלב מדדיה בכתי"מ: **שנפל על דדיה.**

בזוב בחלק מכתה"י כמקבילות: **בזב.**

טהורין מכולם בכתי"מ ועוד ובש"מ כמקבילות: **טהורין מכולם.**

* **קייטור"א** צ"ל: קייטור"א, מן הצרפתית העתיקה cuiture – כויה (פצע מוחוס).

מסורת הש"ס

א. (כל הברייתא) תיכּ ויקרא י, ט. וראה תוספתא כריתות פ"א כ: ילקי"ש תורה תקכח.
ב. ראהירושלמי סוטה פ"ה ח"ה.
ג. יומא ע"א, נזיר ד, א. סנהדרין ע"ב. שבועות כ"ג. בכורות מה"ב. תוספתא כריתות פ"א כ: ילקי"ש תורה תקכח. שם תתקכט.
ד. (הכינוי) כתובות מ"א. גיטין כ"ב. ילקי"ש תורה תקכח.

גרסות

מקום חלב מעיין בכת"מ ועד ובשי"מ: מקום חלב מעיין הוא וכן הגיה הב"ח.
חלב נמי נטמא בכת"מ: חלב אשה נמי מטמא.
מקום חלב אשה לאו מעיין בכת"מ ועד: חלב אשה לאו מעיין.

ואמר רבא מטמא בין לרצון בכת"מ: דאמר רבא דקתני מטמא בין לרצון ובב"ח: מטמא בין לרצון.

דאמר דלא נחיא ליה בכת"מ ועד: דלא נחיא ליה.

מאי שלא לרצון דאמר דדעתיה דתינוק ברוב כתי"מ בשי"מ ובמקורות: מאי שלא לרצון בכת"מ דאמרין דדעתיה דתינוק.

אבל אמר לא נחיא ליה בכת"מ: אבל לא נחיא ליה.

אין אסור אלא כדי לשכר יש בכת"מ ובדפי"מ: לא אמרתי אלא כדי לשכר.

לומר לך שמוזהרין עליו יש בכת"מ ובשי"מ: לומר לך אין מוזהרין עליו.

יין אין לי אלא יין בכת"מ ועד: יין אל תשת אין אלא יין.

על היין במיתה בכת"מ: לומר לך על היין במיתה.

ועל שאר משקין באזהרה ברוב כתי"מ: ושאר [ה]משקין באזהרה וכן במקבילה.

רבי אליעזר בכת"מ ועד: רבי אליעזר וכן להלן.

יין אל תשת ושכר אל תשתו כדרך שכרותו ברוב כתי"מ במקבילה: יין אל תשת ושכר אל תשתו כדרך שכרותו וכו'. יין אל תשת ושכר אל תשת כדרך שכרותו. ורבי יהודה לא יליף שכר שכר מנזיר בכת"מ ועד חסרות מילים אלו, וראה רש"י.

מאי שכר מידי דהוא משכר ברוב כתי"מ: מאי ושכר הוא דמשכר.

אמר רב יהודה בר אבוחאי ברוב כתי"מ: אמר שמואל בר אבוחאי [אחותאי] אמר רב המנונא סבא אמר רב יצחק בר אשייאן אמר רב הונא אמר רב וכן בשאילתות סימן פ"א.

הלכה כרבי אליעזר בכת"מ: הלכה כר' אליעזר.

וקרי רב עליה דרבי אליעזר בכת"מ: קרי עליה דרבי אליעזר ויש בכת"מ: דקרי רב עליה דרבי אליעזר.

העולם

דבילה קעילית היא תאנה מיובשת הבאה מהיישוב קעילה שבארץ יהודה.

נראה כי התאנים במקום זה היו מונח מיוחד שהיה בו אחוז גבוה של סוכר. במקומות אחרים בתלמוד מסופר על הדבש שהיה נוסף מן הדבילות, ונראה כי דבש זה היה (במתכוון או שלא במתכוון) תוספת והופך להיות כוחל.

ואולם גם ללא זה עולה אכילת כמות גדולה של סוכרים לגרום להרעלה קלה (כנראה משום שאין ביכולת הכבד לעכל את הסוכרים במהירות הדרושה), שיש עימה הרגשה של בחילה ושל טיטוט, כעין זו הקיימת לאחר שתיית משקאות חריפים.

וחלב אשה זבה – מטמאין טומאת משקין ברביעית. רוקן של הזב, זובו, ומימי רגליו – מטמאין טומאה חמורה כזב עצמו, בכל שהוא. ואי אמרת [ואם אומר אתה] כדברי רבא, שמקום חלב מעיין הוא, חלב של זבה נמי נטמא [גם כן יטמא] טומאה חמורה בכל שהוא, כזובו ורוקן! אלא שמע מינה [ומה מכאן] מקום חלב אשה לאו מעיין הוא, והחלב צריך הכשר כדי ליטמא ולטמא. ושואלים: אי הכי [אם כן], קשיא הא מתניתא [קשה משנה זו] ואמר והוכיח ממנה רבא כשיטתו, ששנינו בה שחלב אשה מטמא בין לרצון ובין שלא לרצון, והרי אוכל אינו מוכשר ליטמא אלא לרצון! ומשיבים: מי סברת [האם סבור אתה] כי "שלא לרצון" דאמר [שאומר התנא] כוונתו – דלא נחיא ליה [שלא נוח לו]. שאינו רוצה בחלב? לא, מאי [מהו] "שלא לרצון" שאמר [שהוא אומר] – בסתם, דדעתיה דתינוק קריבא [שדעתו של התינוק קרובה] לגבי חלב, ולכן אין צורך ברצון מפורש כדי לקבל טומאה, אבל אם הוא אמר [אומר] במפורש שלא נחיא ליה [נוח לו] – הרי החלב טהור.

א שנינו במשנה: אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין, שמה רביעית יין ונכנס למקדש, ושהה כדי אכילת פרס – חייב. ושואלים: למה לי שהיה במקדש כדי להתחייב על כך, דקתני [שהוא שונה] ושהה? אמר רב יהודה, הכי קתני [כך הוא שונה]: אכל אוכלין טמאין ושתה משקין טמאין ושתה רביעית יין, ושהה באכילתו ובשתייתו כדי אכילת פרס, ואחר כך נכנס למקדש – חייב.

ב שנינו במשנה, ר' אליעזר אומר: אם פסק בשתיית טמאין, או שנתן לתוכו מים כל שהוא, ונכנס למקדש – פטור. בענין זה תנו רבנן [שנו חכמים]: נאמר לאהרן הכהן "יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו" וכו' [ויקרא י, יט], אילו נאמר רק "יין" – יכול אפילו שתה יין כל שהקת, יכול אפילו שתה יין מגתו, שעדיין לא חסס, יהא חייב? תלמוד לומר: "ושכר", לומר שאין אסור אלא יין שיש בו כדי לשכר, וכמה כדי לשכר? לפחות רביעית יין, וכן שיהיה זה יין בן ארבעים יום, שכבר חסס. אם כן, די היה לכתוב "שכר", מה תלמוד לומר "יין"? לומר לך, שאף שחיוב מיתה אין בו מוזהרין עליו מלשתות אפילו כל שהוא, גם אם אין בו רביעית, וכן מוזהרין עליו אפילו כשהוא מגתו, ולכן יש בכך עונש מלקות, כדין כל "לא תעשה" שבתורה. ר' יהודה אומר: "יין" – אין לי אלא יין בלבד, שאר משקים משכרין מנזין? תלמוד לומר: "ושכר"; אם כן מה תלמוד לומר "יין"? על היין, אם נכנס למקדש – בחיוב מיתה, ועל שאר משקין משכרין באזהרה בלבד. ר' אליעזר אומר, יש להבין את הכתוב "יין ושכר אל תשת" כאלו נאמר: "יין אל תשת ושכר", וכוונתו: יין אל תשתו כדרך שכרותו, או נתן לתוכו מים כל שהוא ושתהו – פטור. ומסבירים במאי פליגי [במה הם חלוקים]? תנא קמא סבר [התנא הראשון סבור]: גמרינן [למדנים] אנו גזירה שווה "שכר" "שכר" מנזיר, שנאמר בו: "מיין ושכר יזיר" (במדבר ו, ג) ולא נאסר עליו אלא יין, ש"שכר" האמור כאן גם הוא יין (משכר). ור' יהודה לא יליף [אינו לומד] מגזירה שווה זו של "שכר" "שכר" מנזיר, ולכן הוא מפרש "שכר" כמובן של "שכר" ו"יין ושכר" של "יין ושכר" שני דברים שונים, אלא: יין מידי [כמו]. כדרך שהוא משכר. ואומר: כמאן אולא הא דתניא [כדעת מן] כדעת ר' יהודה, ששכר שעל כל דבר משכר יש אזהרה. אמר רב יהודה בר אבוחאי: הלכה כר' אליעזר, ומעירים: וקרי [וקורא] היה רב עליה [עלין] על ר' אליעזר "טובינא דחכימי".

עיונים

למה לי שהייה מתחילה סבורים כי כוונת התנא לומר, שאם לאחר ששתה יין שהה כדי אכילת פרס חייב. ועל כך תמהים, שהרי מיד עם הכניסה למקדש (העבודה, תוס') מתחייב! (ואמנם מצאנו חיוב כזה לענין טומאה, אבל גם שם מדובר במי שנטמא בתוך המקדש ולא יצא מיד אלא השתהה, או במי שנכנס טמא בשוגג ונודע לו, אבל מי שכבר היה טמא – מיד שכנסו למקדש הריהו מתחייב. שבועות י"א.)
ר' אליעזר אומר יין אל תשת ושכר נחלקו המפרשים בהבנת דעתו של ר' אליעזר. יש שהבינו כי הוא מפרש כתנא הראשון, שר' של "שכר" אינו ר' של תוספת (כפי שפירש ר' יהודה), אלא ר' של פירוש – יין שהוא משכר. ואלם הוא מסיף שהדבר אינו נוגע רק לאיכות היין, אלא גם למה שנאמר "אל תשת", כלומר לאופן השתייה שלו, כשהיא משכרת (רשבי"א, קרבן אהרן). ויש מי שסבור כי בדומה לתנא הראשון, ר' אליעזר למד מ"שכר" אזהרה ליין שהפסיק בו, או נתן לתוכו מים (רא"ש בשי"מ, ראבי"ד הל' ביאת מקדש פ"א ה"א). ואילו מפסק הרמב"ם עולה כדיוק לשון הברייתא, כי ר' אליעזר אינו מחלק בין חיוב מיתה לאזהרה (שאינו למד גזירה שווה מנזיר), ולכן לדעתו אין אזהרה ביין שנתן לתוכו מים, וגם לא ביין מגתו (וכן נראה מן הפירוש המיוחס לראבי"ד לתרי"ב).

הלכה כר' אליעזר בתוס' מקשים: כיצד פסק רב עצמו (כתובות י"ב) שאם אכל תמרים אל יורה (לפי שטורדות את דעתו כשיכור. רש"י)? הרי לפי דברי הנגרא בענין דבילה קעילית, כך סבר דווקא ר' יהודה, ולא ר' אליעזר! (ואכן מכאן הסיק בעל השאילתות (שאילתא פא) שבענין זה הלכה כר' יהודה, וכן פסק הרמב"ם). ותירצו בתוס' שעל כל פנים יש בכך איסור מדרבנן. ובמסכת כתובות (שם) הסבירו כי גם לדעת ר' אליעזר, אמנם אין הכהן מחלל את העבודה בשאר משכרים, אבל מכל מקום הוא נאסר בעבודה, וכן בהוראה. והוסיף ר' קורקוס כי מסתבר טעמו של ר' יהודה,

רוקן בכל שהוא – דכמיז (ויקרא טו): "וכי ירוק הזב צטור" וגו'. וזובו ומי רגליו ילפינן מרוקן נמשכת נדה צפרק "דס הנדה" (נה"ל), ושהה כדי אכילת פרס – משמע נמקדש סהה. והיינו דקפנין גמרא: מה לי לשהוי, דקתני "ושהה"? עד ארבעים יום – מסוק הוא, ולא משכר. מוזהרין עליו בכל שהוא ומגתו – סלל אינו נמיתה עד שישמה רביעית פן ארבעים יום. במאי פליגי – מנזיר, דבילה ורבי יהודה. שכר שכר – מנזיר, דבילה קעילית – מקוס. נדרא עלה דביתו – סלל ליהנות הימנה. אתא לקמיה דרב אשי – לאחר אכילה וסמיה. לא מוקים אמורא עליה – למירכש נפיקא. מיומא טבא לחבריה – מאחר שעשה שמחה יום טוב, סלל וסמיה, עד למחר משום שכרות. ביותר מרביעית – אף על גב דרמא היה מיל משכר, ולא יומר מרביעית שמיא.

תוספות

וחלב האשה מטמא טומאת משקין ברביעית – ואם תאמר: כיון דמשקה הוה מן התורה, כדמשמע בפרק "דס הנדה" (נדה נה, ב), דקאמר: דמעות "דס הנדה" – דכתיב "ותשקמו בדמעות שלישי" (תהלים פ), וחלב – דכתיב "ותפתח את נאד החלב ותשקהו" (שופטים ד), אם כן ליטמא בכל שהוא כמו שאר משקין, כדמשמע פרק קמא דפסחים (יד, א), דקאמר: (א) דאיכא משקה בהדי בשר, ואין רגילות שיהא רביעית מים מדבק בבשר. וגם פרק קמא דהתם (ז, ב) קאמר: משקה דמטבחיא דכן – לא אמרן אלא ברביעית דחזי להטביל מחטין וצינורות, אבל בציר מרביעית לא. וגם בפרק "אלו דברים" (בבבא נב, א) קאמר: נוטלין לידים ואחר כך מוזגין הכוס, שמא יטמאו המשקין שאחורי הכוס מחמת הידים ויחזרו ויטמאו הכוס. ואין רגילות שיהא נדבק רביעית בדופני הכוס! לכך נראה לומר שאין אלו רק מדרבנן, ולכך בעי רביעית, וקרא דקמייתו – אסמכתא בעלמא.

ונכנס למקדש – פירוש: ועבד עבודה, אבל בכניסה בלב עבודה לא מחייב. והכי פירשו בתורת כהנים.
אמר רב הלכה כרבי אליעזר – ואם תאמר, והא אמר רב (כתובות י, ב): אכל תמרים אל יורה! ויש לומר: דהתם מדרבנן, אבל מן התורה יין דוקא.

תוספות ישנים

אכל אוכלין טמאין כו' – פירש רש"י דלא קאי אנכנס למקדש, דלא מחייב אביאת מקדש באכילת אוכלין טמאין, אפילו נטמאו במת, דאינן נעשין אבות הטומאה כיון דאין להם טהרה במקוה. ונראה דאיידי באכל נבילת עוף טהור, ושתה משקין טמאין – כגון דם חרשף שנטמא כבשרו, ונכנס למקדש. ונכנס למקדש ושימש – דאינו חייב אלא בשעת עבודה, כדיילק לה בסיפיה מקידוש ידים ורגלים.

גזירה שווה "שכר" "שכר" מנזיר, שנאמר בו: "מיין ושכר יזיר" (במדבר ו, ג) ולא נאסר עליו אלא יין, ש"שכר" האמור כאן גם הוא יין (משכר). ור' יהודה לא יליף [אינו לומד] מגזירה שווה זו של "שכר" "שכר" מנזיר, ולכן הוא מפרש "שכר" כמובן של "שכר" ו"יין ושכר" של "יין ושכר" שני דברים שונים, אלא: יין מידי [כמו]. כדרך שהוא משכר. ואומר: כמאן אולא הא דתניא [כדעת מן] כדעת ר' יהודה, ששכר שעל כל דבר משכר יש אזהרה. אמר רב יהודה בר אבוחאי: הלכה כר' אליעזר, ומעירים: וקרי [וקורא] היה רב עליה [עלין] על ר' אליעזר "טובינא דחכימי".

שהרי עיקרו של דבר הוא שאסור הכהן להיכנס למקדש כשדעתו אינה מיושבת כראוי. וקרי רב עליה דרבי אליעזר טובינא דחכימי רש"י (כתובות מ"א, גטין כ"ב), פירש "טובינא" כמובן מאושר, עפי" תרגום "אשרי" – "טובאי", כלומר, המאושר שבחכמים, מפני שהלכה כמותו. ורבינו גרשום פירש: הטוב שבחכמים, ולכן הלכה כמותו. ולכאורה היה ראוי לגרוס גם כאן "אליעזר". ואלם רבים סבורים הגרסה "אלעזר" היא העיקרית במשנתנו ובסוגיה זו, והכוונה לר' אליעזר בן שמוע, בן דורו של ר' יהודה המוכר כאן, שהביטוי של רב "טובינא דחכימי" החובר במקומות אחרים ביחס אליו (ראה תוס' חדשים למשניות).

אורח ההלכה יין ושכר אל תשת וכו' כל כהן הכשר לעבודה, אם שתה יין אסור לו להיכנס מן המזבח ולפנים, ואם נכנס ועבד – עבודתו פסולה וחיוב מיתה בידי שמים. והוא ששתה רביעית יין חי בבת אחת מיין שעברו עליו ארבעים יום. אבל אם שתה פחות מרביעית יין, או שתה רביעית והפסיק בה, או מזגה במים, או ששתה יין מגתו בתוך ארבעים יום, אפילו יתר מרביעית – פטור, ואינו מחלל עבודה. כר' אליעזר (אלעזר), שפסק רב הלכה כמותו. וראה עיונים. (רמב"ם ספר עבודה הלכות ביאת מקדש פ"א ה"א). ועל שאר משקין... דבילה וכו' היה כהן שיכור ממשקים שאינם יין (וכגון חלב או מן הדבילה) ונכנס לבית המקדש ושהה שם כדי אכילת פרס ועבד עבודה – הריהו לוקה ועבודתו כשירה. כדברי ר' יהודה. ואף שנפסקה הלכה כר' אליעזר, מסוגיות אחרות מוכח שלענין שאר משקים הלכה כר' יהודה, וכן ממה שפסק רב בענין תמרים (כתובות י"ב). ועוד שאפשר שר' אליעזר עצמו אינו חלק על ר' יהודה (ר"י קורקוס. וראה בסי"מ). (רמב"ם שם ה"ב).

ולהבדיל – יין ושכר אל תשת צנואכס אל אהל מועד וגו' ולהבדיל" וגו', וצנואכס להבדיל בין הקדש והחול – נמי אל תשת יין ושכר. הדמיון והערכין והקדשות – שאסורים שמוי יין לשום אומן לצעלים לפדוקן, דלילמא לא שיימי להו שפיר. ההוראה של איסור והיתר – שמוי יין אסורין זה. מדרשות – שדוקשין צפיקא אסור לשמוי יין, שיש נהן הוראה. הלכה – למשה מסיני. תלמוד לומר ולהורות – לאפוקי משנה. שאין מורין הלכה מתוך משנה. הלכן מותר לשמוי יין לשנות. רבי יוסי אומר יכול אפילו התלמוד – יהא אסור ללמוד? תלמוד לומר: "ולהורות" – לא אסרמי אלא הוראת הלכה למעשה. שתיי יין מורים – ששרץ טמא ופסדע טהור, ואין חוששין שהי לכל גלוי. נימא רבי יוסי בר יהודה היא – דאמר: שמוי יין מותר בתלמוד, ואי אפשר שלא יצו ויורנו משם. ולא נענן דאסרו אפילו לשנות בתלמוד, וכל שכן שום הוראה. והא רב לא מוקים כו' – ואמאי לא דריש צפיקא? כיון דגמרא שרי, כל שכן מדרשות! לא סגי בלא הוראה – דכולי עלמא צעו מנייה.

משנה ארבע חטאות – מד משום דאלל קדש צנומאה, ומד משום חלב, ומד משום נותר, ומד משום יוס הכפורים. ואשם – מעילה. אינו מן השם – דאין חיוב זה משום אכילה.

תוספות

ארבע חטאות ואשם אחד – ואם תאמר: אמאי לא חשיב חמש כגון נשבע שלא יאכלנו ואכלנו? ויש לומר: מדי דאיתיה בשאלה לא קתני. ומוקדשין דתני אף על גב דהוה בשאלה, מכל מקום חשתי ששחטו ונזרקו דמן כהילכתא ליתא בשאלה. אבל ליכא למימר דאירי בבכור, שהרי קאמר בגמרא: אקדשיה, מיגו דאיתוסף בה איסור וכו', ואי הוי מיירי בבכור – לא הוה אומר "אקדשיה", שהרי קדוש בפטר רחם.

תוספות ישנים

בהלכות גדולות: כהן ששתה יין ונשא כפיו – פסול. ושעורו ברביעית, כדאמרינן: השותה רביעית יין אל יתפלל, דתפלה בעי כוונה, ומסתמא ברכת כהנים לא בעי כוונה טפי מתפלה.

ואשם אחד – והא דחייב אשם מעילה אנוהו אף על גב דלא שוה מדי, ואמרינן בפרק "כל שעה" (פסחים כט,א): האוכל חמץ הקדש במועד לא מעל – התם בקדושת דמים, דלא נחת עליו קדושת הגוף, וכשנאסר בהנאה אינו שוה פרוטה, ולא נהנה מן ההקדש שוה פרוטה.

מסופר, רב אחא דהוצל (מן העיר הוצל) הוה נידרא עלה דביתוהו (היה נדר על אשתו), שנדר שלא ליהנות ממנה, אתא לקמיה [בא לפני] רב אשי כדי שיתיר לו את נדרו, אמר ליה [לר]: זיל האידינא ותא [נדך עכשיו ובווא] למחר, כי עכשיו שתיי יין, ונאסר עלי להורות, שהרי רב לא היה מוקי אמורא עליה [מעמיד מתורגמן עליו], כלומר, לא היה דורש כרבים מיומא טבא לחבריה [מיום טוב אחד, לאחר שאכל ושתה יין, עד לחבירו, למחרת] משום שכרות, מפני שהשותה יין אסור לו להורות, כמבואר להלן. אמר ליה [לר] רב אחא, והאמר [והרי אמר] רב: הלכה כר' אלעזר, שאם נתן מים לתוך היין פטור, ומר הוא דקא רמי ביה מיא [ואדוני הוא שהטיל בו מים] בין שלו! אמר ליה [לר] רב אשי, הא לא קשיא [זה אינו קשה]: הא [זה] שפטור אם נתן בו מים כל שהוא – ברביעית יין בדיק, הא [זה] ביותר מכדי רביעית יין, שגם אם נתן בתוכו מעט מים עדיין הוא משכר.

המהשך לאיסור על הכהנים להיכנס למקדש שתיי יין, נאמר: "ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין השטהור, ולהורות את בני ישראל את כל החוקים אשר דיבר ה' אליהם ביד משה" (ויקרא י, י-א), ועל כך תנו רבנן [שנו חכמים]: "ולהבדיל בין הקודש ובין החול" – אלו דיני דמין וערכין, וחרמין והקדשות, שאסור לרדן בענייני הקדש כשהוא שתיי יין, "בין הטמא ובין השטהור" – אלו דיני טמאות וטהורות, "ולהורות" – זו הוראה באיסור והיתר, "את כל החוקים" – אלו מדרשות, דרשות הכתובים בענייני הלכה, שאסור ללמדן כשהוא שתיי יין, "אשר דבר ה' – זו הוראה למשה מסיני (שניתנה בביבור ולא בכתב), "ביד משה" – זה תלמוד, המשא ומתן של התורה שבעל פה, שיש ממנו מסקנות להלכה, יכול אף המשנה אסור ללמד? תלמוד לומר: "ולהורות", כלומר מדובר פה רק בדבר שיש ממנו הוראת הלכה למעשה, ואין מורים הלכה מן המשנה. ר' יוסי בר' יהודה אומר: יכול אף תלמוד אסור לעסקו בו? תלמוד לומר: "ולהורות", דווקא הוראת הלכה למעשה נאסרה, ולא דבר שרק ניתן להסיק ממנו הוראה.

ד משנה יש אוכל אכילה אחת וחיבין עליה ארבעה חטאות ואשם אחד: טמא שאכל חלב, ונהיה נותר, מן המוקדשין, ביום הכפורים. מאיר אומר: אם היה שבת והוציאו – חייב. אמרו לו: חייב. אמרו לו: חייב. אמרו לו: חייב.

ושואלים: כמאן אזלא הא דתניא [כדעת מי הולכת זו ששנויה בכרייתא]: יצא דין שרץ, להורות שהוא טמא, וצפדע, להורות שהוא טהור, שאפילו שתיי יין מורין בהן הוראה, נימא [האם לומר] שרעת ר' יוסי בר' יהודה היא, המיקל בענין זה, ולא שיטת רבנן [חכמים]? ודוחים: אפילו תימא [תאמר] כדעת רבנן [חכמים] מותר הדבר. ושאני הכא [ושונה כאן]. דזיל קרי בי רב הוא [שלך] קרא בבית הרב"ה הוא]. שאפילו תינקות של בית רבן יודעים אותו, ואין בו הוראה. אמר רב: הלכה כר' יוסי בר' יהודה, שכל שאין בו הוראת הלכה למעשה מותר ללמד, למרות שניתן להסיק משם הלכה. ומקשים: והא [והרי] רב לא מוקים אמורא מיומא טבא לחבריה [לא היה מעמיד מתורגמן לדרשה מיום טוב אחד לחבירו] משום שכרות! משום שכרות! ומשיבים: שאני [שונה] רב, דאורי מורי [שהיה מורה הוראה בתוך הדרשה]. ואומרים: וניקם דלא לורי [ושיעמיד מתורגמן וידרוש ולא יורה הוראה]! ומשיבים: כל היכא דיתבי [מקום שישבו] רב ודורש לא סגי ליה [לא יתכן שיהיה] בלא הוראה.

ד משנה יש אוכל אכילה אחת וחיבין עליה ארבעה חטאות ואשם אחד, כיצד? טמא שאכל חלב, והיה החלב נותר, מן המוקדשין, ואכלו ביום הכפורים – חייב באכילתו משום חלב, משום נותר, משום טמא שאכל את הקודש, ומשום אכילה ביום הכיפורים, ואשם על המעילה בקודש. ר' מאיר אומר: אם היה שבת והוציאו בתוך כדי אכילתו מרשות היחיד לרשות הרבים – חייב. אמרו לו: זה אינו מן השם (מן הענין), אין חיוב זה משום אכילה, ולכן אין למנותו.

פרוטה, והנותר שאינו ראוי להקרב – אינו שווה כלום! והסבירו כי אין הדברים אמורים אלא בדבר שקדושתו קדושת דמים (ויש לו פרייה). אבל הנותר שקדושת הגוף (שהוא עצמו היה מיועד למזבח) – חייב בו משום מעילה גם אם אין בו שוה פרוטה. ואילו רש"י (להלן כג,א, ד"ה בטסה) כתב כי הואיל ובדיעבד, אם העלו את הנותר למזבח אין מורידים אותו ממנו, נמצא שיש בו הנאה למזבח, ולכן יש בו מעילה (גליון השי"ם לרע"א).

רבי מאיר אומר אם היה שבת והוציאו חייב ומדובר שהוציאו בפיו בתוך כדי אכילה (ראה בגרסות). ואף על פי ששנינו (שבת צב,א) שהמוציא מרשות לרשות בפיו או לאחר ידו או במרפקו פטור, מפני שלא הוציא דרך המוציאים, כשאוכל כדרכו ומוציא בפיו – חייב (רבינו גרשום). וראה שבת קב,א). והוסף ר"י בעל התוס' כי אף שלבארה לא היתה כאן הנחה ברשות הרבים – הבלעיה נחשבת כהנחה (תוס' בתחילת העמוד הבא, ראה בש"מ).

אורה ההלכה

הא ברביעית הא ביותר מכדי רביעית שנתה הכהן יותר מרביעית יין, אף על פי שהיה מוגז ואף על פי שהפסיק ושהה מעט מעט – חייב מיתה ופוסל העבודה. דברי רב אשי. והראב"ד טען כי מן הגמרא משמע שהוא רק באזהרה (וראה ר"י קוקוס וכו"ם). (רמב"ם ספר עבודה הלכות ביאת מקדש פ"א ה"א).

להורות כשם שאסור לכהן להיכנס למקדש מפני השכרות, כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתיי. ואפילו אבל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה. ואם הורה דבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים – מותר, כגון שהורה שהשרץ טמא והצפרדע טהור והדם אסור וכיוצא בזה. (רמב"ם שם ה"ג. שר"ע או"ח רמב, יג בהגהה).

יכול אף תלמוד השכור, אף על פי שאסור בהוראה, מותר לו ללמד תורה ואפילו הלכות ומדרשים, ובתנאי שלא יורה הוראה. ואם הוא חכם הקבוע להוראה והוא שיכור – לא ילמד, שלימודו הוראה הוא. כר' יוסי בר' יהודה, שרב פסק הלכה כמותו, וכשהסבר הגמרא. (רמב"ם שם ה"ד).

אכילה אחת וכו' כל האוכל כזית אחד שנתקבצו בו איסורים הרבה, ואכלו בהעלם אחד על כולם – חייב על כל שם ושם. לפיכך הטמא שאכל כזית חלב ונותר ביום הכיפורים, מביא ארבע חטאות ואשם: חטאת אחת משום טמא שאכל קדש, ואחת משום אוכל חלב, ואחת משום אוכל נותר, ואחת משום יום הכיפורים (והוא שיעטרף אוכל אחר עם כזית זה עד שישלימו לכזבת). ומביא אשם דאי למעילה, שהרי נהנה מן ההקדש בשגגה. כמשנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ו ה"ד. וראה ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ח).

מסורת הש"ס
ה. ביצה ד,א. זבחים יח,א. סופרים פי"ח ו (ועיי"ש). ילק"ש תורה תקכח.
ו. תוי"כ ויקרא י, י (בשנינויים). ילק"ש תורה תקכט.
ז. ראה תוספתא כריתות פ"א.
ח. תוי"כ ויקרא י, ט.
ט. (הביטוי) סנהדרין לג,ב. שבועות י"ב, הוריות ד,א.
י. שבת קב,א. יבמות לד,א. שבועות כד,ב. כריתות כג,א. ירושלמי ב"ק פ"ג ה"ד.
יא. (הביטוי) שבת קב,א. קטו,א. פסחים פד,א. יומא מב,ב. תענית יד,ב. יבמות לד,א. נדרים עג,א. סוטה ח,א. סנהדרין סג,ב. מכות ד,ב. שבועות ג,ב. כד,ב. חולין פג,א. צא,א. תמורה ד,ב. ספרי במדבר יח, ז. ספרי זוטא יח, ז. פסי"ר פמ"א. מדרש תהלים י, ו. ילק"ש תורה קצט. שם תש. שם תשכט. ילק"ש נ"ד תרסג.

גרסות

רב אחא דהוצל הוה נידרא עלה דביתוהו בכתה"י: רב אחא מהוצל הוה נידרא עליה דביתוהו ובשאלתות: הוה ליה למשרא נדריה.

ומר הוא דקא רמי ביה יש בכת"י: ומר רמי ביה ויש: ומר הא קא רמי ביה.

זו הלכה רבינו גרשום גרס: זו משנה ועיי"ש.

יכול אף המשנה תלמוד לומר ולהורות משפט זה חסר בכתה"י ומצוי בשאלתות ורבינו גרשום, וראה רש"י.

והייבין עליה ארבעה במשניות: וחיבב עליה ארבע.

שאל חלב במשניות: שאכל את החלב.

והיה נותר בכת"י: בש"מ ובב"ח: והוא נותר.

ביום הכפורים במשניות: וביום הכפורים.

אם היה שבת במשניות: אם היה שבת ובדפמ"י: אם היה בשבת והוציאו בשבת חייב.

והוציאו חייב במשניות בש"מ ובב"ח: והוציאו בפיו וראה בתוי"ט ובדפמ"י: והוציאו בשבת חייב ויש בכת"י: והוציאו בשבת.

ההיים

אמורא
האמורא (במשמעות המצומצמת הזו) זהה למתורגמן בלשון משנה. המתורגמן בדרשות חכמים היה בדרך כלל חכם (ולעתים אף חכם חשוב) שתפקידו היה לתרגם את דברי הדרשה של החכם מעברית לארמית, ואף לאומרם בקול רם (כך שלעתים היה יותר ממתורגמן אחד, אם הוצרכו להשמיע לרבים). לעתים קרובות היה המתורגמן למסבי, כי החכם בלבד אלא אף מסבי, כי החכם היה אומר את עיקרי הרעיונות, ואילו המתורגמן היה מרחיב ומפתח אותם (ומשום כך כינו חכמי התלמוד את עצמם אמוראים, שראו את תפקידם כעין מתורגמנים במשמעות זו עבור חכמי המשנה).

